

"İsm-i Hakem ve ism-i Hakîmin bir cilvesi olan fiil-i tanzim ve nizam; ve ism-i Adl ve Âdil'in bir cilvesi olan fiil-i tevzin ve mizan,.. " Devamıyla izah eder misiniz?

Hakem: *Haklı ve haksızın ayrılmasında aracılık eden.* Bu isimde hak ile batılın, yanlış ile doğrunun, iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin, arasında tek hakem yani ayırt edici Allah'tır. Şayet bu ismin tecellisi olmasa idi, biz bu zıtlar arasında bir ayırım yapamayacaktık. Neyin hak neyin batıl olduğunu hiçbir zaman bilemeyecektik. Ayrıca insanlar bir şeyde ihtilafa düştükleri zaman, neyin doğru ve hak olduğunu kimin haklı kimin haksız olduğunu ancak Allah'ın hakemliğinde ve kararında çözümlenebilirler.

Hâkim: *Galip. Haklı ve haksızı ayırıp hak ve adalet üzere hükmeden.* Başkasını müdahale ettirmeden idare eden, **Allah (c.c) Hâkim-i Hakikî, Hâkim-i Ezelî, Hâkim-i Mutlak, Hâkim-i Zülcelâl, Hâkim-i Lemyezel,..** gibi isimlerle, Cenab-ı Hakk'a âit olan **Hâkim** sıfatı Kur'ân-ı Kerim'de seksen altı def'a zikredilir. Bu isimde daha ziyade galibiyet ve hükümlanlık manası hükmediyor. Kainattaki her şey onun hakimiyeti ve galebesi altındadır. Hiçbir şey onun hakimiyetinin haricine çıkamaz.

Nizam ve tanzim, ancak galip bir hüküm ve güç ile tesis edilebilir. Gücü ve hükmü olmayan birisinin nizam ve tanzim fiillerini yapması mümkün değildir.

Adl: Kelime olarak *hakkaniyet ve adâlet üzere olmak* demektir. Üstad Hazretleri adaleti iki kısma ayırıp şu şekilde tarif ediyor:

"Adalet iki şıktır. Biri müsbet, diğeri menfidir. Müsbet ise, hak sahibine hakkını vermektir. Şu kısım adalet, bu dünyada bedahet derecesinde ihatası vardır. Çünkü, Üçüncü Hakikatte ispat edildiği gibi, herşeyin istidat lisaniyla ve ihtiyac-ı fitrî lisaniyla ve ıztırar lisaniyla Fâtır-ı Zülcelâlden istediği bütün matlubatını ve vücut ve hayatına lâzım olan bütün hukukunu mahsus mizanlarla, muayyen ölçülerle bilmüşahede veriyor. Demek adaletin şu kısmı, vücut ve hayat derecesinde kat'î vardır."(1)

Müspet adalet, her şeyin yerli yerine konulması ve her hak sahibine hakkının verilmesi anlamındadır. Mesela, kuzunun bedenine aslan ruhu, aslanın bedenine de kuzu ruhu yerleştirmek adaletle uygun olmaz. Kulağın yüzdeki orantısı faraza iki metre olsa, adalet ve ölçüye sığmaz. Yüzün aritmetik alanında her azanın boyutları ince bir ölçü içinde düzenleniyor; faraza yüzdeki burun bütün yüzü kaplayacak

derecede büyük olsa diğer azaların hakkına tecavüz etmiş olur ki bu da bir adaletsizlik tezahürüdür.

Dünya yüzünde unsur ve elementler adil bir şekilde dizayn edilmiştir. Şayet demir bütün dünya yüzünü kaplasa idi hem hayat olmaz hem de diğer unsur ve elementlerin varlığına haksızlık edilmiş olurdu. Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Bu açıdan bakıldığında kainatın umumunda mükemmel bir ölçü ve adaletin gözetildiği anlaşılır. Yani kainattaki bütün ahenk ve ölçüler, intizam ve kaideler hepsi adaletin bu şıkkının tezahürüdür. Her şey mutlak adalet ve ölçü içinde yaratılmıştır.

Özet olarak; mutlak adalet kavramının asıl ve kahir manası müspet adalettir, diye anlayabiliriz. Bu mutlak adaletin tecelli sahası ise bütün kainat ve içindeki eşyadır. Nereye bakarsak bakalım, adalet ve ölçünün hakim olduğunu görürüz.

"İkinci kısım, menfidir ki, haksızları terbiye etmektir. Yani, haksızların hakkını, tazip ve tecziye ile veriyor. Şu şık ise, çendan tamamıyla şu dünyada tezahür etmiyor. Fakat o hakikatin vücudunu ihsas edecek bir surette, hadsiz işaret ve emarat vardır. Ezcümle, kavm-i Âd ve Semûd'dan tut, ta şu zamanın mütemerrid kavimlerine kadar gelen sille-i tedip ve te'ziyâne-i tâzip, gayet âli bir adaletin hükümran olduğunu hads-i kat'î ile gösteriyor."(2)

Dipnotlar:

(1) bk. [Sözler, Onuncu Söz, Mukaddime \(Haşiye\)](#).

(2) bk. [a.g.e.](#)